

Przegląd państw na mapie politycznej Europy

Materiał składa się z sekcji: „1. Mapa polityczna Europy”, „2. Zmiany mapy politycznej Europy w ostatnich kilkudziesięciu latach”, „3. Państwa europejskie – zróżnicowanie wielkości powierzchni”, „4. Państwa europejskie – zróżnicowanie liczby ludności”, „5. Ustrój państw europejskich”, „Podsumowanie”, „Słownik”, „Ćwiczenia”.

Materiał zawiera 15 ilustracji (fotografii, obrazów, rysunków), 6 ćwiczeń, w tym 6 interaktywnych.

Słownik pojęć zawiera wyjaśnienia terminów: „terytorium zależne”, „ustrój państwa”.

Przegląd państw na mapie politycznej Europy

Mapa polityczna jest mapą tematyczną przedstawiającą podział obszaru na jednostki polityczne, jakimi są państwa. Jednym z najważniejszych atrybutów niepodległego państwa jest terytorium. Na mapie politycznej granice państw są dokładnie wykreślone, a ich obszar pokrywa się jednolitym kolorem. Oficjalne nazwy państw są dłuższe i zawierają odnośniki do historii lub ustroju politycznego, natomiast na mapie politycznej używa się powszechnie stosowanych nazw skróconych.

Budynek Parlamentu Europejskiego

Źródło: Rama (<http://en.wikipedia.org>), licencja: CC BY-SA 3.0.

Aby zrozumieć poruszane w tym materiale zagadnienia, przypomnij sobie:

- jak określa się położenie geograficzne obszaru na mapie.

Twoje cele

- określisz położenie państw na mapie politycznej Europy;
- wskażesz na mapie politycznej największe państwa w Europie;
- określisz położenie Polski względem innych krajów na mapie politycznej Europy;
- opisziesz najważniejsze zmiany mapy politycznej Europy pod koniec dwudziestego wieku i na początku dwudziestego pierwszego wieku.

1. Mapa polityczna Europy

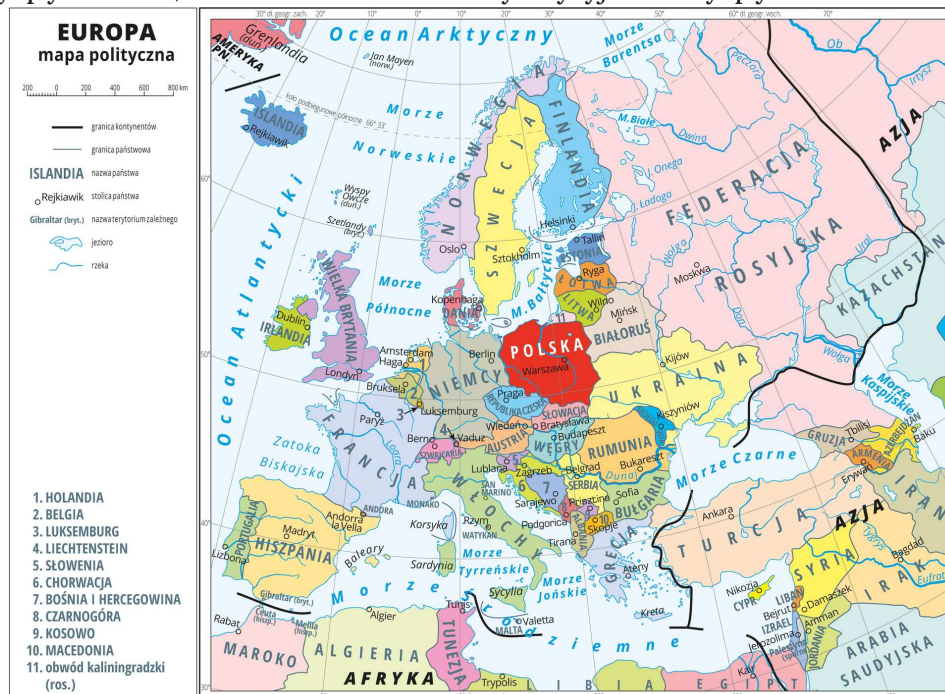
Mapa polityczna umożliwia określenie położenia wybranego **państwa** względem państw sąsiednich oraz obiektów geograficznych niekiedy o ważnym znaczeniu gospodarczym – przykładem może być dostęp do morza. Takie usytuowanie kraju nazywamy **położeniem politycznym**. Jak wiesz z historii, położenie polityczne miało i ma nadal wielkie znaczenie. Doświadczenia uczą, że warto utrzymywać dobre stosunki z sąsiadami, co odnosi się nie tylko do polityki międzynarodowej, ale także i do naszego życia codziennego.

Zmiany na mapie politycznej mogą mieć rozmaity przebieg. Powstanie nowego państwa lub zmiana granic państwowych może być wynikiem krwawych wojen. Niekiedy państwa wielonarodowe dzielą się na drodze wewnętrznych porozumień. Czasami granice pozostają niezmienione, ale zmienia się nazwa państwa albo jego symbole.

Europa jest najbardziej podzielonym kontynentem pod względem politycznym. Na tym stosunkowo niewielkim lądzie swoje obszary ma aż 47 niepodległych państw oraz 8 niewielkich **terytoriów zależnych** (2020 r.). W całości w Europie znajdują się 44 państwa, pozostałe 3 (Federacja Rosyjska, Kazachstan i Turcja) w swoich większych częściach leżą w Azji.

Warto wiedzieć

W Europie znajduje się kilka niewielkich obszarów mających status terytorium zależnego. Leżą one poza obrębem niepodległego państwa, ale są od niego prawnie zależne – w mniejszym lub większym stopniu. Takimi jednostkami politycznym są na przykład duńskie Wyspy Owcze, norweski Svalbard czy brytyjskie Wyspy Normandzkie.

Mapa polityczna Europy

Źródło: Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 1

Przeanalizuj powyższą mapę i w wyznaczonym miejscu wypisz:

- państwa sąsiadujące z Polską,
- państwa leżące po części w Europie i w Azji,
- przykłady europejskich terytoriów zależnych.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

2. Zmiany mapy politycznej Europy w ostatnich kilkudziesięciu latach

Mapa polityczna Europy zmieniała się od tysiącleci. W samym tylko dwudziestym wieku miało miejsce wiele istotnych wydarzeń, które decydowały o podziale politycznym naszego kontynentu, np.:

- zakończenie pierwszej wojny światowej i traktat wersalski;
- ustalenia na konferencjach w Jałcie i Poczdamie po zakończeniu drugiej wojny światowej;
- zmiany zapoczątkowane w Europie Środkowej i Wschodniej w latach 80. dwudziestego wieku;
- krwawe wojny lokalne na Półwyspie Bałkańskim w latach 90. dwudziestego wieku;
- przemiany zachodzące na Bałkanach na początku dwudziestego pierwszego wieku.

Poniżej krótko przedstawiamy najważniejsze wydarzenia, które doprowadziły do obecnego kształtu mapy politycznej Europy.

W 1989 roku po dramatycznych wydarzeniach w Polsce państwa leżące w Europie Środkowej i Wschodniej zaczęły wyzwalać się spod dominacji radzieckiej. W 1991 roku nastąpił rozpad Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Wówczas powstała Federacja Rosyjska, a były republiki radzieckie ogłosiły niepodległość. Niezależnymi

państwami ponownie stały się: Estonia, Łotwa, Litwa i Mołdawia, a niepodległość uzyskały Białoruś, Ukraina, Kazachstan (również inne republiki azjatyckie).

W 1990 roku nastąpiło zjednoczenie dwóch państw niemieckich: Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Powstało jedno państwo – Niemcy. Czechosłowacja będąca państwem dwóch narodów w 1993 roku podzieliła się na dwa niezależne kraje – Republikę Czeską i Słowację. Nowe państwa zmieniły również niektóre symbole i emblematy narodowe, takie jak: hymn, godło, flaga państwowa.

Upadek komunizmu

Polskie obrady Okrągłego Stołu i wybory, które odbyły się 4 czerwca 1989 roku, zapoczątkowały liczne późniejsze zmiany na mapie politycznej w Europie Środkowej

Źródło: Wistula, Tomasz Sarnecki (<http://commons.wikimedia.org>), licencja: CC BY-SA 3.0.

Zburzenie muru berlińskiego stało się symbolem nie tylko zjednoczenia Niemiec, ale i przemian politycznych w Europie Środkowej

Aksamitna rewolucja w Pradze i innych czeskich miastach przyczyniła się do wprowadzenia demokracji u naszych południowych sąsiadów

Źródło: ŠJů (<http://commons.wikimedia.org>), licencja: CC BY-SA 3.0.

Wielkie zmiany nastąpiły również na Półwyspie Bałkańskim. Przekształcenia objęły Jugosławię leżącą nad Morzem Adriatyckim. Do 1991 roku była ona wielonarodowym państwem federacyjnym składającym się z 6 republik, zamieszkałym przez wyznawców trzech religii: katolików, prawosławnych i muzułmanów. W użyciu było 5 języków i 2 alfabety (łaciński i cyrylica). W 1991 roku poszczególne republiki ogłaszały niepodległość. Interwencja wojsk serbskich rozpoczęła krwawą wojnę domową. Tysiące ludzi przemieszczało się, szukając schronienia. Fala okrucieństwa została powstrzymana przez rozjemcze siły zbrojne Paktu Północnoatlantyckiego (NATO) w 1995 roku. Dzisiaj wszystkie były republiki Jugosławii są odrębnymi państwami, a najmłodszym siódmym państwem na tym obszarze jest Republika Kosowa, która ogłosiła niepodległość 17 lutego 2008 roku.

Zmiany na Półwyspie Bałkańskim

Belgrad – stolica byłej Jugosławii; obecnie miasto jest stolicą Serbii, największego państwa powstałego po rozpadzie Jugosławii

Źródło: ZlatanJovanovic (<http://commons.wikimedia.org>), licencja: CC BY-SA 3.0.

Neum – Bośnia i Hercegowina. Zniszczone zabudowania turystyczne na wybrzeżu Adriatyku.

Źródło: Rwers (<http://commons.wikimedia.org>), licencja: CC BY-SA 3.0.

Żołnierze międzynarodowych sił pokojowych NATO w Kosowie

Źródło: SSgt Araceli Alarcon/U.S. military (<http://commons.wikimedia.org>), domena publiczna.

3. Państwa europejskie – różnicowanie wielkości powierzchni

Polecenie 2

Korzystając z mapy politycznej Europy wyszukaj państwa o większej powierzchni niż Polska. Następnie wskaż jedno z nich.

☐ Włochy

☐ Węgry

☐ Francja

☐ Rumunia

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ciekawostka

Często się podaje, że Polska zajmuje 9. miejsce w Europie pod względem wielkości powierzchni. Wynika to stąd, że pomija się Kazachstan, który uznawany jest za państwo azjatyckie, gdyż większość obszaru i ludności tego kraju znajduje się w Azji. Jednak sama

tylko europejska część Kazachstanu ma powierzchnię 370 tys. km², czyli jest większa niż powierzchnia Polski.

Największym państwem nie tylko Europy, ale i świata jest Federacja Rosyjska. Kraj ten zajmuje powierzchnię ponad 17 mln km², czyli więcej niż cała Europa (10,5 mln km²). Na naszym kontynencie znajduje się tylko ok. ¼ obszaru Rosji (¾ jest w Azji).

Oprócz **wielkiej** Rosji uwagę na mapie politycznej Europy zwraca 10 **dużych** państw o powierzchni 300–600 tys. km², wśród których jest też Polska.

Pozostałe państwa europejskie ze względu na wielkość powierzchni zalicza się do państw **średnich, małych i bardzo małych**.

Ciekawostka

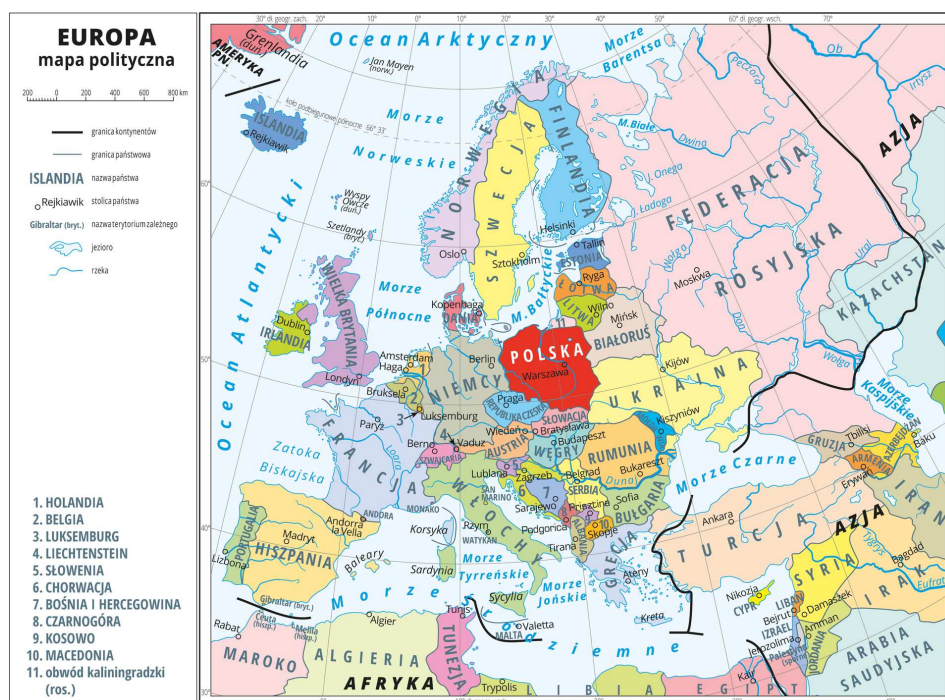
Nawet bardzo małe państwa, jak Lichtenstein (160 km²), San Marino (61,6 km²) czy najmniejsze państwo świata Watykan (0,44 km²), są pełnoprawnymi państwami na arenie międzynarodowej, gdyż posiadają wszelkie atrybuty suwerennego kraju: określoną powierzchnię wraz z wodami wewnętrznymi, przestrzeń nad i pod swoim terytorium, ludność oraz niezależną władzę mogącą stanowić prawo krajowe.

Państwa leżące w Europie (2019 r.)

Lp.	Państwo	Powierzchnia [km ²]	Ludność [mln]	Lp.	Państwo	Powierzchnia [km ²]
1.	Albania	28 703,0	2,86	27.	Malta	316,0
2.	Andora	464,0	0,08	28.	Mołdawia	33 843,0
3.	Austria	83 879,0	8,86	29.	Monako	2,0
4.	Belgia	30 528,0	11,46	30.	Niemcy	357 104,0
5.	Białoruś	207 595,0	9,48	31.	Norwegia	385 179,0
6.	Bośnia i Hercegowina	51 209,0	3,51	32.	Polska	312 679,7
7.	Bułgaria	111 002,0	7	33.	Portugalia	92 094,0
8.	Chorwacja	56 542,0	4,08	34.	Federacja Rosyjska*	4 425 000,0
9.	Czarnogóra	13 812,0	0,62	35.	Rumunia	238 391,0
10.	Republika Czeska	78 865,0	10,65	36.	San Marino	61,6
11.	Dania	43 098,0	5,81	37.	Serbia	77 498,0
12.	Estonia	45 227,0	1,32	38.	Słowacja	49 034,0
13.	Finlandia	338 424,0	5,52	39.	Słowenia	20 273,0

Lp.	Państwo	Powierzchnia [km ²]	Ludność [mln]	Lp.	Państwo	Powierzchnia [km ²]
14.	Francja	543 965,0	67,18	40.	Szwajcaria	41 285,0
15.	Grecja	131 957,0	10,72	41.	Szwecja	450 295,0
16.	Hiszpania	505 991,0	46,94	42.	Turcja*	21 750,0
17.	Holandia	41 543,0	17,28	43.	Ukraina	603 628,0
18.	Irlandia	70 273,0	4,9	44.	Watykan	0,4
19.	Islandia	103 000,0	0,36	45.	Węgry	93 030,0
20.	Kazachstan*	370 000,0	1,500	46.	Wielka Brytania	243 073,0
21.	Kosowo	10 908,0	1,8	47.	Włochy	301 336,0
22.	Liechtenstein	160,0	0,04	Dane dla całych państw:		
23.	Litwa	65 300,0	2,79	(20.)	Kazachstan	2 724 900,0
24.	Luksemburg	2 586,0	0,061	(34.)	Federacja Rosyjska	17 098 200,0
25.	Łotwa	64 589,0	1,92	(42.)	Turcja	785 347,0
26.	Macedonia Północna	25 713,0	2,08			

źródło: cia.gov/the-world-factbook/countries/

Mapa polityczna Europy

Źródło: Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, licencja: CC BY-SA 3.0.

4. Państwa europejskie – zróżnicowanie liczby ludności

Polecenie 3

Zaznacz państwo mające większą liczbę ludności niż Polska.

☐ Norwegia

☐ Grecja

☐ Włochy

☐ Holandia

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Według danych z 2019 roku najludniejszym państwem Europy jest **Federacja Rosyjska** licząca **146,7 mln mieszkańców**, z czego na część europejską przypada ponad **110 mln**. Drugim pod względem liczby ludności państwem europejskim są **Niemcy – 83 mln** mieszkańców. Następnie wyróżnia się grupa krajów liczących ok. **60 mln** mieszkańców – **Francja** (67,18 mln), **Wielka Brytania** (66,65 mln) i **Włochy** (59,82 mln). Kolejna grupa obejmuje państwa mające po ok. **40 mln** mieszkańców – **Hiszpania** (46,94 mln), **Ukraina** (41,98 mln) i **Polska** (37,97 mln). Następne państwa europejskie liczą już znacznie mniej mieszkańców, poniżej **20 mln** – Rumunia (19,41 mln), Holandia (17,28 mln).

Polecenie 4

W tabeli poniżej umieszczono współrzędne geograficzne 5 wielkich miast będących stolicami państw europejskich. Korzystając z mapy politycznej Europy, przenieś do tabeli nazwy tych miast oraz nazwy odpowiednich państw.

Współrzędne geograficzne	Stolica	Państwo
56°N; 38°E		
49°N; 2°E		
52°N; 0°		
41°N; 4°W		
42°N; 12°E		

Paryż

Francja

Włochy

Londyn

Moskwa

Rzym

Wielka Brytania

Hiszpania

Madryt

Federacja Rosyjska

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

5. Ustrój państw europejskich

Termin *ustrój państwa* oznacza zapisany w konstytucji sposób sprawowania władzy na obszarze danego kraju. Większość państw europejskich to **republiki parlamentarne**, w których stosuje się **demokratyczne** zasady rozdziału władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej, ochronę wolności obywatelskich i możliwość kontrolowania władzy przez obywateli. Część państw europejskich to **monarchie**, w których głową państwa jest król/królowa lub książę/księżna. Jednak w większości tych państw spełniają oni tylko funkcje reprezentacyjne, a władza, podobnie jak w republikach, sprawowana jest w sposób demokratyczny.

Polecenie 5

W tabeli poniżej wypisano kilka oficjalnych nazw państw europejskich. Na podstawie zapisu określ, czy państwo jest republiką czy monarchią. Następnie dowiedz się z internetu, jak nazywają się obecni władcy tych państw (w 2022 roku) i wpisz do tabeli ich imiona i nazwiska.

Oficjalna nazwa państwa	Tytuł głowy państwa	Imię i nazwisko głowy państwa
Republika Francuska	Prezydent	
Wielkie Księstwo Luksemburga	Wielki Książę	
Federalna Republika Niemiec	Prezydent	
Federacja Rosyjska	Prezydent	
Konfederacja Szwajcarska	Prezydent Rady Związkowej	
Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej	Królowa	
Rzeczpospolita Polska	Prezydent	

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

6. Rola Unii Europejskiej w przemianach społecznych i gospodarczych kontynentu

Celem Unii Europejskiej jest promowanie integracji ekonomicznej i społecznej krajów członkowskich w wymianie handlowej oraz likwidowaniem barier społecznych. Wspólna polityka międzynarodowa dąży do wzmacniania pozycji krajów na arenie międzynarodowej i wyrównywania ich szans. Członkowie Unii Europejskiej dążą do zrównoważonego rozwoju i wzajemnego szacunku oraz do pokoju i walki z nierównościami społecznymi, tj. ubóstwem, korupcją itp.

Podsumowanie

- Europa jest kontynentem najbardziej podzielonym politycznie. Na stosunkowo niewielkim obszarze znajduje się aż 47 niepodległych państw.
- Wydarzenia historyczne dowodzą, że położenie geograficzne państwa (sąsiedztwo, dostęp do morza) ma wielkie znaczenie polityczne i gospodarcze.
- Współczesny podział polityczny Europy wynika z ustaleń podjętych po drugiej wojnie światowej oraz przemian, jakie nastąpiły w latach 80. i 90. dwudziestego wieku, a także na początku dwudziestego pierwszego wieku.
- Zdecydowanie największym państwem w Europie zarówno pod względem powierzchni, jak i liczby ludności jest Federacja Rosyjska.
- Inne większe obszarowo państwa Europy to: Ukraina, Francja, Hiszpania, Szwecja.
- Inne państwa o dużej liczbie ludności to: Niemcy, Francja, Wielka Brytania i Włochy.
- Polska zarówno pod względem powierzchni, jak i liczby ludności zalicza się do państw dużych, choć zajmuje końcowe miejsca w tej grupie.
- W Europie dominują państwa o demokratycznym ustroju politycznym.

Praca domowa

1. Odczytaj z mapy w atlasie historycznym nazwy państw, z którymi Polska graniczyła w 1989 roku. Porównaj je z naszymi dzisiejszymi sąsiadami i stwierdź, co się zmieniło.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

2. Odczytaj z najnowszej mapy politycznej Europy nazwy państw, które powstały w wyniku rozpadu Jugosławii. Sprawdź, czy wszystkie te państwa były kiedyś jugosłowiańskimi republikami.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

terytorium zależne

jednostka terytorialna prawnie zależna od określonego niepodległego państwa, znajdująca się poza obszarem tego państwa

ustrój państwa

zapisany w konstytucji danego państwa sposób sprawowania władzy na jego terytorium

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1

Wymienione jednostki podziału politycznego zaklasyfikuj do odpowiedniej kategorii.

państwa niepodległe

Watykan

Wyspy Normandzkie

Gibraltar

Wyspy Owcze

terytoria zależne

Federacja Rosyjska

Luksemburg

Źródło: Gromar sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 2

Korzystając z mapy politycznej Europy, wskaż, w którym zestawie umieszczono 4 nazwy państw leżących nad Morzem Bałtyckim.

☐ Mołdawia, Ukraina, Białoruś, Bułgaria

☐ Austria, Szwajcaria, Białoruś, Słowacja

☐ Finlandia, Estonia, Litwa, Łotwa

☐ Wielka Brytania, Norwegia, Islandia, Irlandia

Źródło: Gromar sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 3

Uporządkuj państwa wg genezy ich powstania.

państwa powstałe w wyniku rozpadu ZSRR

państwa powstałe w wyniku rozpadu Jugosławii

Bośnia i Hercegowina

Litwa

Mołdawia

Łotwa

Ukraina

Serbia

Czarnogóra

Białoruś

Słowenia

Chorwacja

Estonia

Macedonia

Źródło: Gromar sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 4

Zaznacz, w którym zestawie umieszczono nazwy 4 państw europejskich wg powierzchni malejącej.

☐ Federacja Rosyjska, Hiszpania, Ukraina, Francja

☐ Federacja Rosyjska, Ukraina, Francja, Hiszpania

☐ Ukraina, Federacja Rosyjska, Francja, Hiszpania

☐ Federacja Rosyjska, Francja, Hiszpania, Ukraina

Źródło: Gromar sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 5

Zaznacz, w którym zestawie umieszczono nazwy 4 państw europejskich wg malejącej liczby ludności.

☐ Niemcy, Federacja Rosyjska, Francja, Wielka Brytania

☐ Federacja Rosyjska, Niemcy, Francja, Wielka Brytania

☐ Niemcy, Federacja Rosyjska, Wielka Brytania, Francja

☐ Federacja Rosyjska, Niemcy, Wielka Brytania, Francja

Źródło: Gromar sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 6

Wskaż państwo, którego głową jest król/królowa.

☐ Słowacja

☐ Belgia

☐ Francja

☐ Polska

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.